

Listopad 2022

INFLACE, INFLAČNÍ OČEKÁVÁNÍ A ZÁKON O CENÁCH

Jaroslav Ungerman

Shrnutí

Česká ekonomika čelí vysoké inflaci. Ta má původ v prudkém růstu cen dovážených surovin a materiálů, které na světových trzích výrazně zdražují. Současný stupeň vývoje inflace je také „poháněn“ inflačními očekáváními. Ekonomické subjekty dnes v atmosféře trvalého růstu cen žijí v atmosféře inflačního očekávání. Přitom sami k růstu inflace svými rozhodnutími přispívají.

Hlavní body

- Zlomit inflační očekávání je jednou ze zásadních podmínek, jak zmírnit dynamiku inflace.
- Spoléhat na to, že inflace sama od sebe odejde, aniž by se muselo do tržní situace zasahovat, je nebezpečná iluze, které podléhá česká vláda.
- Opírat se jen o nepřímé nástroje, především na regulaci cenového vývoje pomocí úrokových sazeb centrální banky, je neúčinné.

V situaci vysoké inflace, kterou v naší ekonomice v současnosti registrujeme, má významný vliv na její průběh tzv. inflační očekávání. Bezpochyby je inflační očekávání jedním z důležitých faktorů, který přispívá k růstu inflace, která nabývá rozměrů nevládnuté inflace – často se dokonce objevuje názor, že již jde o pádivou inflaci.

Inflačním očekáváním se má na mysli situace, kdy každý, kdo na trh vstupuje, očekává, že ceny porostou a tedy on do svých cen promítá budoucí očekávaný růst cenové hladiny v ekonomice. Toto očekávání však samozřejmě promítá nejen do svých cen, ale také do svých nákladů – konkrétně energie, mzdy i materiály – a patrně i očekává – v závislosti na tom, s čím na trh přichází – že s novými vyššími cenami uspěje.

Tomu samozřejmě nahrává i chování spotřebitelů. Jsou si vědomi, že pokud nekoupí dnes, pak zítra stejný výrobek bude stát více, protože se všude kolem zdražuje, o čemž se denně přesvědčuje.

Zlomit toto inflační očekávání je bezesporu jednou ze zásadních podmínek, jak zmírnit dynamiku inflace. Je to možné především tvrdými metodami – omezením růstu příjmů, úsporami rozpočtových výdajů a nakonec i tvrdými regulačními zásahy přímo do tvorby cen.

Právě zásahy do tvorby cen jsou uplatňovány dnes i v řadě zemí Evropy. Co jiného jsou centrální zásahy do cen např. ve Francii, kde je stanovena maximální cena elektrické energie – podstatně nižší než u nás – a při tom při relativně podobné struktuře výroby elektrické energie.

Ve Francii převládá výroba elektřiny na atomových elektrárnách a do cen jejich elektřiny se vzestup světových cen zemního plynu či ropy stejně jako rostoucí cena emisních povolenek vůbec nepromítá. A my jsme ve stejné situaci – přesto naše cena elektrické energie roste a podle některých názorů je již nejvyšší v Evropě. Obdobně regulují ceny energie i ve Španělsku či Portugalsku, i když při jiné struktuře výroby.

Prostě spoléhat na to, že inflace sama od sebe odejde, aniž by se muselo do tržní situace zasahovat, je nebezpečná iluze, které podléhá česká vláda. Její kroky při tzv. stropování cen energie jsou hodnoceny většinou odbornou veřejností jako nedostatečné a málo účinné. Vláda patrně spoléhá, že inflaci zastaví zásahy ČNB ve formě zvyšování základních úrokových sazeb.

Přítom výše inflace v české ekonomice je velmi vysoká. Podle dat Eurostatu je harmonizovaný index spotřebitelských cen v září 2022 v české ekonomice meziročně vyšší o 17,8 %, přítom EU jako celek vykazuje velikost tohoto indexu 10 %, v Německu 10,9 %, Francie 6,2 %. Nejvyšší hodnoty pak mají pobaltské země – kolem 20 %.

Proč je právě v české ekonomice tak vysoká hodnota tohoto ukazatele, zatím má vysvětlení především v tom, že zde chybí aktivní vládní politika boje s inflací.

Inflace v letech 1991 a později

Možná by v této souvislosti nebylo zcela nezajímavé učinit malý historický exkurz. Není to totiž poprvé, kdy v české ekonomice je zaznamenávána vyšší míra inflace.

S vysokou roční inflací se česká ekonomika musela potýkat již v minulosti. Bylo to počátkem devadesátých let, kdy mělo dojít k přechodu od plánované ekonomiky k tržní ekonomice.

S odstupem času je možno říci, že tento proces – ve vztahu k inflaci, a to zdůrazňuji – se podařilo zvládnout relativně úspěšně. Zejména ve vztahu k tomu, jaký byl vývoj inflace v ostatních zemích,

kteří přecházely od centrálně plánované ekonomiky k tržní ekonomice. Stačí připomenout např. inflaci v Polsku, která začala již v osmdesátých letech, případně v Maďarsku apod.

Česká inflace té doby byla podstatně nižší než v těchto zemích. Zda to bylo jednoznačně tím, že se dařilo odstraňovat resp. zmírňovat inflační tlaky rozumnou hospodářskou politikou, nebo k tomu přispěl charakter české ekonomiky schopné se rychle zapojit do mezinárodního obchodu díky svému průmyslovému potenciálu, to nechť je předmětem diskusí historiků. Ti nechť zkoumají, zda byl větší vliv hospodářské politiky, nebo samotné struktury ekonomiky, ale i schopných manažerů té doby.

Pochybuji, že se v těchto zkoumáních doberou nějaké nezpochybnitelné pravdy. Také proto, že po třiceti letech se už ona historická paměť vytrácí, tak jak bohužel odcházejí ti, co byli v té době přímými účastníky těchto přeměn.

Ještě bych zdůraznil jednu skutečnost. Proces přechodu české ekonomiky do tržní ekonomiky v té době byl spojen ještě s celou řadou dalších kroků – např. kuponová privatizace apod., které nyní nechci hodnotit. Je sice těžké je od této doby oddělit, ale v letech 1991 a 1992 to určitě nebyl hlavní problém – ten přišel až později.

Budeme-li se věnovat jen inflaci, pak musíme konstatovat, že bez ní to v té době nešlo. Nebyla možnost dosáhnout tak hluboké změny základních hodnotových relací v ekonomice jinak než určitou mírou inflace. Bylo však zásadní otázkou, při jaké úrovni inflace se podaří dosáhnout potřebné změny ekonomiky a zda a kdy se podaří inflaci účinně utlumit.

To, co by mohlo být určitým poučením pro současnost je především postup tehdejších institucí při zvládnutí této inflace.

Za prvé uvolnění cen předcházela určitá diskuse o tom, jak proti očekávanému cenovému skoku postupovat a utlumit ho.

Nespornou výhodou tehdejší situace – když to porovnáme s tím, čeho jsme v současnosti svědky – bylo, že o tomto kroku diskutovali lidé, kteří měli za sebou určitou erudici. A tato erudice byla nezpochybnitelná. Byl zde i určitý rozsah teoretických poznatků.

Můžeme sice diskutovat o tom, zda všechny kroky, které byly tehdy provedeny – pokud jde o vývoj cen – byly správné, ale nelze zpochybnit, že lidé, kteří tehdy stáli v rozhodujících pozicích hospodářského a politického života, věděli, co je inflace a byli připraveni jejímu vzestupu čelit.

Bylo současně tehdy také jasné, že nelze dovolit zcela volný průběh tohoto procesu, že bude nutné mít nástroje, kterými bude možné dopad uvolněných cen na hospodaření firem a na spotřebitele brzdit.

Byly tehdy k dispozici také nástroje, které umožňovaly modelovat dopad především směnitelnosti koruny do ekonomiky jako celku. Šlo např. o input-out bilanci v rozsahu do 100 prvků, která poměrně dobře mohla modelovat dopad cenových změn jednak na ceny některých významných výrobků a jednak i na některá odvětví a také změny kurzu koruny vůči směnitelným měnám na celkový cenový index.

Výchozím parametrem, který tehdy ovlivňoval cenovou tvorbu, byla především volná směnitelnost koruny, konec státního monopolu zahraničního obchodu.

Původní úvahy předpokládaly, že bude ustanoven kurz koruny vůči dolaru na 24 CZK/USD. Takový kurz předpokládal, že cenová hladina vzroste o 30 %. Na poslední chvíli – doslova dva dny před zavedením

směnitelnosti byl však kurz koruny stanoven – v podstatě na úrovni černého trhu tedy na tzv. veksláckou úroveň – 28 CZK/USD. Oficiálně uváděným důvodem bylo zabránit výraznějšímu zhoršení platební resp. obchodní bilance. V případě jejího zhoršení by pak hrozila další devalvace koruny, a tedy byl by to další inflační impuls.

Tento kurs měl ovšem za následek vzestup cenové hladiny až o 56 % v celoročním vyjádření. Do toho růstu se pak navíc promítl i pohyb světových cen hlavních surovin – především ropy.

I přes tento nikoli vždy obecně přijímaný postup, se podařilo zpomalit cenový vzestup v dalším období a v roce 1993 se míra inflace dostala na úroveň 20 % a v dalším opět výrazně klesla.¹

K tomu je potřeba dodat, že byly současně uplatněny některé zásahy do trhu. Existovala mzdová regulace – po dohodě s odborovými centrály stanovující roční růst mezd a platů a kromě toho byla pravidla pro maximální přípustný růst mezd ve firmách. Vyšší růst mezd byl zatěžován vysokými odvody do státního rozpočtu. Byla také omezena směnitelnost koruny pro občany – byla stanovena velikost možné výměny korun za směnitelnou měnu v daném časovém intervalu. Velmi významný pak byl režim cenové kontroly stanovený nově přijatým zákonem o cenách.

Těch opatření bylo jistě i více, ale princip byl takový – nedopustit příliš vysoký růst cen, který by vedl k destrukci ekonomiky. Tehdejší ekonomové chápali, že prostor pro růst cen musí být omezen i administrativně. Navíc zde existovala – uvnitř společnosti – i určitá společenská shoda na tom, že takové změny ekonomického prostředí jsou nutné a byla ochota tyto změny určitou dobu tolerovat. Právě v ochotě občanů tyto změny chápat a tolerovat je možné spatřovat jeden ze zásadních rozdílů mezi současností a minulostí.

Je nutno také uvést, že cenový index ve spotřebitelské sféře v roce 1993 dosáhl 210 % ve vztahu k roku 1990, index životních nákladů pak dosáhl 205,3 % úrovně roku 1990. Přitom je ještě důležité uvést vzestup výrobních cen v jednotlivých kategoriích. Za nejdůležitější pokládám velmi pomalý růst cen zemědělských výrobců 114 % oproti roku 1990. Naproti tomu vzestup cen průmyslových výrobců dosáhl za stejné období 204 %, tedy jejich cenová hladina vzrostla dvojnásobně.

I když reálné čisté peněžní výdaje obyvatelstva v roce 1993 klesly na 76 % úrovně roku 1990, jejich úroveň se postupně zlepšovala a kolem roku 2002 se vrátila na původní úroveň. Přirozeně, že při tomto vývoji reálných peněžních příjmů došlo také k poklesu hmotné spotřeby obyvatelstva.²

Je to patrné např. na údajích o spotřebě masa. V roce 1990 dosahovala spotřeba masa 96 kg na jednoho obyvatele a v roce 1993 klesla na 84 kg. Její pokles pokračoval i v dalších letech – v roce 2002 se snížila na 80 kg.³ Přirozeně, že spolu s tím došlo k dalším strukturálním změnám ve spotřebě – např. spotřeba zeleniny na jednoho obyvatele v roce 1993 byla 74 kg – o 8 kg vyšší než v roce 1990. Stejně tomu bylo se spotřebou ovoce ve výši 72 kg – o 12 kg více než v roce 1990.⁴

Podstatná změna nastala také ve struktuře spotřebních výdajů obyvatelstva. V roce 1995 byly největší položkou ve struktuře výdajů výdaje za potraviny a nápoje 31 %, druhou největší položkou byly výdaje

¹ Míra inflace je zde definována jako přírůstek průměrného ročního indexu spotřebitelských cen (předchozí rok = 100).

² Blíže k tomu Statistická ročenka ČR 2004.

³ Spotřeba masa se na úrovni kolem 80 kg na obyvatele stabilizovala i v dalších letech a v roce 2020 dosáhla 83 kg na 1 obyvatele.

⁴ V roce 2019 dosahuje spotřeba ovoce 86 kg na obyvatele a spotřeba zeleniny 87 kg na jednoho obyvatele.

na bydlení a energie 14,5 %, v tom výdaje na teplo, elektřinu a plyn 7 % (podíl na celkových výdajích domácnosti). Výdaje na dopravu dosahovaly 11 % a ve stejné výši byly i výdaje na rekreaci, kulturu – 11 %.

Do roku 2021 se ve struktuře výdajů obyvatelstva podstatně snížil podíl výdajů na potraviny a nápoje na 24 % a naopak výrazně vzrostl podíl výdajů na bydlení a energie – na 24 %. Necelých 10 % pak dosahovaly výdaje na dopravu a necelých 9 % výdaje na kulturu a rekreaci. Výdaje na energie a teplo představovaly 10 % z celkových výdajů domácností. V letech 2017–2021 se zdvojnásobily výdaje za nájemné a jejich podíl dosáhl 9,2 % celkových výdajů domácností.

Tyto údaje dokazují, že v současnosti se oproti počátku devadesátých let podstatně změnila struktura výdajů domácností a tedy i jejich možnosti vyrovnat se s růstem některých položek výdajů. Jak je patrné, zvýšil se pronikavě – oproti devadesátým letům – podíl výdajů na bydlení, tedy výdajů, které patří k výdajům nezbytným. Prostě domácnost nemůže „normálně“ fungovat tam, kde nemá dostatek zdrojů na teplo, světlo anebo tam, kde nemůže zajistit své bydlení v důstojných podmínkách – prostě nemá „střechu nad hlavou“.

Proto reakce domácností na cenový pohyb v současnosti bude muset být jiná než v devadesátých letech. Tam bylo možné relativně lépe a bez větších problémů měnit strukturu spotřeby v největší položce tehdejších výdajů – v potravinách. Jednoduše – šetřit na potravinách, kupovat lacinější apod.

Naproti tomu v současnosti, pokud dochází k růstu cen bydlení jako celku, pak tam je možnost reakce domácností daleko omezenější a proto také dopadá tento vývoj daleko intenzivněji na rodinné rozpočty.

Také proto má současná inflace daleko výraznější a tvrdší dopad na sociální situaci jednotlivých rodin. V rodinách důchodců, kde již není žádný ekonomicky aktivní člen domácnosti, je podíl výdajů na potraviny a bydlení již více než 60 % a tento podíl se za posledních pět let zvýšil o 3 body.

V roce 2020 bylo v ČR pod hranicí příjmové chudoby definované jako 60 % mediánu disponibilních příjmů 992 tis. obyvatel.⁵ Přitom zcela uniká fakt, že právě v tomto roce, kdy byl zaznamenán největší náraz covidové epidemie, se tento počet snížil o 60 tis. oproti roku 2019 v důsledku vládních opatření na kompenzaci covidu. Z tohoto počtu bylo 37 % osob starších 65 let a tento podíl se zdvojnásobil v posledních pěti letech.

Za této situace je boj proti inflaci mimořádně důležitý pro zachování sociálního smíru ve společnosti. Ale není to jenom problém dopadu inflace do rodinných rozpočtů. Jde o jev, který zasahuje do všech oblastí života ekonomiky a proto je nutno jeho omezení věnovat mimořádnou pozornost.

Současný vývoj inflace

Současná inflace v ČR nevznikla v nedávné době, jak se někteří ekonomové a politici snaží ukázat. Její kořeny sahají do období krize let 2008–2009, kdy ve snaze překonat její důsledky začaly vyspělé země zvýšenou měrou zvyšovat své rozpočtové výdaje.

⁵ Z celkového počtu obyvatel je ohroženo chudobou zhruba necelá desetina. Podle mezinárodních srovnání patří tento podíl k nejmenším. Podle dat Eurostatu je chudobou nebo sociálním vyloučením ohroženo 94,4 milionu lidí, tedy 21,5 % obyvatel EU. Zda jde o stejnou metodiku jako uplatňuje ČSÚ není patrné. viz článek Kolik lidí je v EU ohroženo chudobou a sociálním vyloučením? (Časopis Argument, 2022).

V českém prostředí pak nejvýznamnějším impulsem k rozvoji inflace byl tzv. kurzový závazek centrální banky udržující po tři roky kurz koruny vůči dolaru na úrovni 27 CZK/USD. Ten vedl po třech letech k nárůstu peněžní masy – k růstu aktiv centrální banky o 2100 mld Kč tj. 2,8 krát, přitom HDP v běžných cenách se za stejné období zvýšil o 23 %.

V důsledku toho došlo k prudkému rozvoji hypotéčního trhu při nulových depozitních úrokových sazbách – pro banky relativně velmi dobrý způsob zhodnocení jejich aktiv. Logicky se i spotřebitelská poptávka orientovala na investice do hmotného majetku, došlo k růstu cen nemovitostí, nájmu atd.

Pro růst cen v české ekonomice byl posledním impulsem především růst cen na světových trzích. K růstu cen energií značně přispěla i neuvážená rozhodnutí Evropské komise o nákupu zemního plynu na spotových trzích, což lze dokázat na vývoji těchto cen v roce 2021. Až do tohoto rozhodnutí byly ceny zemního plynu v dlouhodobých kontraktech částečně vázány k vývoji cen ropy.

Pak Evropská komise dospěla k názoru, že nejlepší bude vázat cenu těchto kontraktů k cenám spotového trhu s plynem v domnění, že to povede ke snížení cen plynu. Pravděpodobně to bylo motivováno domněnkou, že se takto zvýší konkurence na tomto trhu a také vzroste nabídka této komodity.

Tlak na využívání LNG, který byl na trhu vždy dražší než potrubní plyn, vedl k růstu cen zemního plynu. V letech 2010 až do začátku roku 2021 byla cena zemního plynu v podstatě stabilní a pohybovala se kolem 25 €/MWh. Od března 2021 do září 2021 cena stoupla na 50 €/MWh a v polovině října 2021 byla již 100€/MWh a dále rostla.

Prostě za šest měsíců roku 2021 se cena plynu zvýšila čtyřikrát. Přitom na Ukrajině v té době konflikt nynějšího rozsahu ještě nebyl. A současné prognózy hovoří o možnosti dalšího růstu ceny zemního plynu do konce 2022.

A totéž bylo s emisními povolenkami a jejich vlivem na cenu elektrické energie. Systém obchodování s emisními povolenkami zavedený EU, v němž se tyto povolenky nevyhnutelně staly předmětem spekulací, vyhnal jejich ceny do nesmyslných výšek. Jestliže na konci roku 2019 byly 30 eur za tunu CO₂, pak v únoru 2022 již atakovaly 100 eur za tunu.

Dnes česká ekonomika čelí vysoké inflaci, která má původ v prudkém růstu cen dovážených surovin a materiálů, které na světových trzích výrazně zdražují.

Současný stupeň vývoje inflace již je také „poháněn“ inflačními očekáváními. Ekonomické subjekty dnes v atmosféře trvalého růstu cen žijí v atmosféře inflačního očekávání. Přitom sami k růstu inflace svými rozhodnutími přispívají.

Prostě spotřební chování domácností, že je nutno nakoupit zboží již nyní, protože příště již bude dražší, je zdrojem trvalého růstu cen, který využívají nejrůznější subjekty na trhu, které také kalkulují s tím, že ceny soustavně výrazně porostou. Proto do svých cen promítají svoje očekávané zvýšení nákladů. Tímto způsobem inflaci „živí“.

Např. podle letáků obchodních řetězců je nabízena sleva na některé druhy zboží ve výši více než 50 %. Znamená to tedy, že samotný řetězec prodává zboží bez svého obchodního rozpětí? Je-li poskytnuta sleva ve výši poloviny původní ceny, pak jeho obchodní rozpětí je ještě vyšší než 100 % – jak vyplývá z této nabízené slevy. V této souvislosti se nutně nabízí otázka, jak velké má být ve finální ceně obchodní rozpětí a samozřejmě – jak velký je zisk zapracovaný do tohoto rozpětí.

Konkrétní případ – leták obchodního řetězce Kaufland z 26. 10. 2022 nabízí vepřovou pečení za 99,90 Kč/kg. Jako původní cenu uvádí 249,90 Kč/kg a k tomu slevu 60 %.

Tímto způsobem vytváří v zákaznících názor, že nakupují mimořádně výhodně a vnucuje jim představu, že nakoupí-li právě teď, pak bude mít z toho nákupu mimořádný zisk.

Současně však tímto způsobem trh „přivyká“ nové ceně. Za tuto „novou“ cenu ještě nemusí v příštím období prodávat. Bude pravděpodobně prodávat dané zboží za cenu nižší, ale bude to stále cena blížící se této v letáku naznačené ceně resp. může pak jednotlivými kroky tuto cenu dosáhnout.

O tom, že jde o manipulaci s cenou, lze dokumentovat z porovnání relací cen mezi velkoobchodní cenou a prodejní spotřebitelskou cenou. Podle statistiky ČSÚ, pak v říjnu 2022 bylo dosahováno průměrné spotřebitelské ceny při prodeji zboží vepřová pečeně 162,12 Kč/kg.⁶

Při prodeji vepřového masa v jateční váze (vepřové půlky) k dalšímu zpracování – byla cena 47,20 Kč/kg (cena zemědělských výrobců.)

Tedy relace mezi prodejní cenou vepřové pečeně pro spotřebitele a cenou vepřového masa v jateční váze jako výchozí suroviny byla 162,20/47,20 tj. 3,43. Tato relace je dlouhodobě stabilní – jak se lze v příslušné statistice ČSÚ přesvědčit. Bezpochyby to má také své „technologické“ opodstatnění.

Jak potom chápat nabízenou cenu z letáku Kauflandu – kde je tato relace 5,3? Je to cenová manipulace, nebo snad klamavá reklama, nebo jednání v rozporu s tržními principy – prodej pod náklady, nebo naopak nepřiměřený zisk?

Tento příklad vůbec není ojedinělý. Bylo by proto možné na toto chování firem aplikovat ustanovení zákona o cenách – zákon č. 526/1990 Sb.?

Zákon o cenách

V paragrafu 2 zákona se např. uvádí, že „nepřiměřený majetkový prospěch získá prodávající, jestliže prodá zboží za cenu zahrnující neoprávněné náklady nebo nepřiměřený zisk získaný na základě uplatnění vyšší ceny prodeje oproti obvyklé ceně, v případě zneužití výhodnějšího postavení na trhu.“

Pokud by Kaufland prodával tuto pečení za navrhované ceny bez slevy – a možná se k tomu chystá – porušoval by právě tímto způsobem toto ustanovení zákona?

Platný zákon o cenách definuje přiměřený zisk takto – „za přiměřený zisk se považuje zisk spojený s výrobou a prodejem daného zboží odpovídající obvyklému zisku dlouhodobě dosahovanému při srovnatelných ekonomických činnostech, který zajišťuje přiměřenou návratnost použitého kapitálu v přiměřeném časovém období.“⁷

Zákon uvádí, že se „za ekonomicky oprávněné náklady považují náklady pořízení odpovídajícího množství přímého materiálu, mzdové a ostatní osobní náklady, technologicky nezbytné ostatní přímé a nepřímé náklady a náklady oběhu; při posuzování ekonomicky oprávněných nákladů se vychází

⁶⁶ K těmto cenám je dobré dodat ještě jednu „perličku“. V roce 1995 byla podle Statistické ročenky ČR 2004 prodejní cena vepřové pečeně 121 Kč za kilogram, v roce 2020 pak byla tato cena 129 Kč za kg. Je tam tedy za období 15 let jen velmi malý cenový vzestup a s ohledem na růst mezd v tomto období došlo k relativnímu zlevnění tohoto masa.

⁷ Viz paragraf 2 Zákona o cenách.

z dlouhodobě obvyklé úrovně těchto nákladů v obdobných ekonomických činnostech s přihlédnutím k zvláštnostem daného zboží.“

Jsou tam i jiná ustanovení, která by bylo možné využít k postihu těchto praktik.

Zákon definuje způsoby regulace cen a tedy stanovuje nástroje v rukou státu, které k tomu lze použít. Jde o

- „- stanovení cen (dále jen „úředně stanovené ceny“),
- usměrňování vývoje cen v návaznosti na věcné podmínky (dále jen „věcné usměrňování cen“),
- cenové moratorium.“

K tomu zákon uvádí, že úředně stanovené ceny jsou ceny určeného druhu zboží stanovené cenovými orgány jako maximální, pevné nebo minimální.

„Regulace formou maximální, pevné nebo minimální ceny platí pro všechny prodávající a kupující určeného druhu zboží. Pro uplatnění jednotlivých forem regulace cen mohou cenové orgány stanovit další věcné podmínky, včetně pravidel a postupů pro stanovení těchto cen, jejich změn a v případě nájmu nemovitostí nebo jejich částí a služeb spojených s jejich užíváním i způsob jejich sjednávání, uplatňování a vyúčtování. Cenové orgány mohou stanovit u stejného zboží souběžně maximální a minimální cenu.

- maximální cena je cena, kterou není přípustné překročit.
- pevná cena je cena, kterou není přípustné změnit.
- minimální cena je cena, kterou není přípustné snížit.“

Dále zákon uvádí, že „regulace formou maximální, pevné nebo minimální ceny platí pro všechny prodávající a kupující určeného druhu zboží. Pro uplatnění jednotlivých forem regulace cen mohou cenové orgány stanovit další věcné podmínky, včetně pravidel a postupů pro stanovení těchto cen, jejich změn a v případě nájmu nemovitostí nebo jejich částí a služeb spojených s jejich užíváním i způsob jejich sjednávání, uplatňování a vyúčtování. Cenové orgány mohou stanovit u stejného zboží souběžně maximální a minimální cenu.

Věcné usměrňování cen spočívá ve stanovení podmínek cenovými orgány pro sjednání cen. Tyto podmínky jsou

- „- maximální rozsah možného zvýšení ceny zboží ve vymezeném období, nebo
- maximální podíl, v němž je možné promítnout do ceny zvýšení cen určených vstupů ve vymezeném období, nebo
- závazný postup při tvorbě ceny nebo při kalkulaci ceny, včetně zahrnování přiměřeného zisku do ceny.“

Pokud to shrneme, pak vláda má dostatek možností, jak vývoj cen zpomalovat. Může tak přispět ke zmírnění inflačních očekávání. Jistě není potřeba pokoušet se držet pod kontrolou všechny ceny, ale neměl by být větší problém kontrolovat cenový vývoj určitého menšího spektra potravin a dalších produktů nebo služeb vč. některých klíčových surovin např. elektřina. V podstatě těch produktů, které mají největší váhu v cenovém indexu.

Vláda nemůže jen pasivně přihlížet cenovému vývoji, zejména pokud se cenový růst pohybuje kolem 20 % meziročně. Vláda jen registruje tento cenový pohyb a zřejmě očekává, že s inflací bude bojovat někdo jiný. Spoléhat jen na nepřímé nástroje – především na regulaci cenového vývoje pomocí úrokových sazeb centrální banky je neúčinné. Naopak vysoké sazby dále inflaci živí, protože kromě jiného si vláda za rostoucí sazby pak půjčuje peníze formou státních obligací na financování státního dluhu.

Zasahovat do cenového vývoje je také výhodnější, než zmírňovat dopady cenového růstu do valorizací dávek apod. dalšími vládními výdaji a tedy rozvolněním finanční disciplíny. Prostě aktivní úloha vlády, v prvé řadě kontrola cena tak, jak to umožňuje zákon o cenách, je při současné úrovni inflace naprostou nezbytností.

Pasivita současné vlády je jedním z hlavních problémů české inflace. Právě tato pasivita velmi kontrastuje s tím, jak se s inflací bojovalo v devadesátých letech. Aktivně zasahovat do cenového vývoje je zjevně zcela mimo obzor současné vlády.

Zdroje

Časopis Argument (10. srpna 2022). *Kolik lidí je v EU ohroženo chudobou a sociálním vyloučením?* <http://casopisargument.cz/?p=44582>.

ČSÚ (2004). *Statistická ročenka České republiky – 2004*. <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky-2004-osy4e1rfig>.

Zákon pro lidi. *Zákon č. 526/1990 Sb.* <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-526>.

Autor

JAROSLAV UNGERMAN

Analytik

Jaroslav Ungerman je vystudovaným ekonomem. Působil jako poradce premiérů pro ekonomickou strategii, také byl poradcem ministra průmyslu a obchodu a ministra financí. Působí jako místopředseda dozorčí rady Exportní garanční a pojišťovací společnosti. Pracoval řadu let ve státní správě a v bankovníctví a v minulosti také učil na Vysoké škole ekonomické v Praze. V současné době je ekonomickým poradcem Andreje Babiše.

Vydavatel

INSTITUT PRO POLITIKU A SPOLEČNOST

Posláním Institutu je zkvalitňování českého politického a veřejného prostředí prostřednictvím profesionální a otevřené diskuse a vytvoření živé platformy, která pojmenovává zásadní problémy, vypracovává jejich analýzy a nabízí recepty pro jejich řešení formou spolupráce expertů a politiků, mezinárodních konferencí, seminářů, veřejných diskuzí, politických a společenských analýz dostupných celé české společnosti. Jsme přesvědčeni, že otevřená odborná diskuse a poznání podstaty a příčin jednotlivých problémů jsou nutným předpokladem jakéhokoli úspěšného řešení problémů současné společnosti.

Martinská 2, 110 00 Praha 1

+420 602 502 674

www.politikaspolecnost.cz

office@politikaspolecnost.cz